

Štěpán Schmidt
(prolog Soutěže 2007)
Pavel a Vlastimil Vondruškovi

Za oknem padal na brněnské ulice těžký vlhký sníh. Končil advent a blížily se Vánoce, ale toho roku léta Páně 1782 byly jiné, než dříve. První rok svobody. Císař Josef II. zrušil nevolnictví a také nenáviděný jezuitský řád. Štěpán Schmidt býval profesorem olomoucké univerzity, kterou spravovali jako jiné školy jezuité. Ještě na jaře přednášel, ale pak se vzdal místa profesora matematiky a odjel do Brna. Byl už stařec a netoužil po ničem jiném, než strávit pár měsíců ve společnosti svého přítele ze studií Josefa Steplinga. I když většina lidí jákala, že nastává nový věk, on sám raději vzpomínal na své mládí.

Nerozuměl už lidem, proč se pachtí za pomíjejícími zbytečnostmi. On sám zasvětil celý život něčemu, co je věčné. Od starověku byla matematika jedinou čistou vědou, na níž nemohla změnit nic církevní klatba ani císařský patent. Bůh mu dal schopnost chápat matematiku lépe než jeho současníci. Mnozí křesťané utráceli svůj talent zbůhdarma, ale on ne. Mohl být na sebe hrdý.

Seděl v křesle a vrásčitou rukou hladil hřbety knih, které věnoval základům matematiky. Ale mnohem větší proslulost mu přinesl útlý spisek, který kdysi sestavil pro stavovskou komisi. To bylo v době, kdy se podle nařízení císařovny Marie Terezie rušily staré české a moravské míry, které byly pro rychlý rozvoj hospodářství zcela nepřehledné a převáděly se na systém vídeňských mír. Šlo o čistě matematický problém, který mu nepřipadal složitý, ale jeho spisek pomohl tisícům lidí. Pokud budou na něho lidé vzpomínat, až zemře, pak určitě právě díky tomuto dílku. A přitom udělal spoustu jiných užitečných věcí. Až se bude psát o Učené společnosti, která byla založena před dvanácti lety v Olomouci, jen málokdo bude vědět, že byl jedním ze zakladatelů. A nejen to. Právě jejich Učená společnost začala vydávat první vědecký časopis v českých zemích.

Jistě, bylo toho hodně, na co mohl být jako učenec pyšný. Ale stejně jako většina jiných lidí vzpomínal nejraději na své mládí. Pocítil trochu nostalgie, neboť právě o téhle době nesměl nikomu vyprávět. A přitom toho tolik zažil! Od mládí byl vynikajícím matematikem. Měl štěstí, že si jeho schopností všiml baron Ignác von Koch, osobní sekretář císařovny Marie Terezie. To mu bylo jen dvacet let a snil o slávě a majetku. Prošel zkouškami a teprve pak se

dozvěděl, že bude pracovat na věcech neuvěřitelně vzrušujících, ale současně přísně tajných. Po krátkém váhání přijal. A tak se stal členem Černé komory, tajného císařského úřadu, který měl na starosti šifrování důležitých císařských dopisů a současně luštění šifer, které používaly jiné královské dvory. Málokdo si uměl představit, jak důležité zprávy procházely jeho rukama. Mohl by s hrdostí vyprávět, kolikrát pomohl válkami zmítané rakouské monarchii. Jenže nesměl. Když v roce 1757 odešel přednášet do Olomouce, musel podepsat slib věčného mlčení.

Odložil knihy na stolek a sepjál ruce. Unaveně zavřel oči a vzpomínal. Jistě, dal slib, že bude mlčet. Jenže copak měl právo pohřbít, co prožil? Ne, nešlo mu o to, aby se chlubil. Ale nikdo by neměl mít právo zatajovat výsledky vědy. A to, co v Černé komoře dělal, byla snad ta nejčistší matematika, jakou poznal. Kdyby tak směl svým žákům ukázat, k čemu se dá matematika použít. Nikdy se toho neodvážil. Ale teď, kdy už stál na prahu smrti, věděl, že nemůže odejít z tohoto podivného, někdy bolestného a přece tak vzrušujícího světa, aniž by nezapsal své vzpomínky.

Zvedl čistý list papíru, uchopil husí brk a seřízl jeho špičku. Namočil ji do inkoustu a chvíli uvažoval, čím vlastně začít. Kdy to vlastně začalo? V Černé komoře? Možná už dříve, během studií. Jeho ruka se váhavě rozběhla po papíru, ale postupně se začala zrychlovat.

Několik omšelých a zaprášených papírů jsem náhodou našel mezi jeho matematickými spisy, které se v olomoucké univerzitě dochovaly. Nejdříve jsem jim nevěnoval patřičnou pozornost, ale jednou večer jsem je otevřel a ihned se do nich začel. Byl jsem jimi uchvácen. Štěpán Schmidt v nich popisuje své působení v Černé komoře. Kolik důvtipu při luštění tajné korespondence prokázal on a kryptologové dávné rakouské monarchie!

Napadlo mě, že by stálo za to změřit jeho um s umem dnešních zájemců o kryptologii.

Zkuste proto s nimi změřit svou sílu v letošní podzimní Soutěži 2007 i vy!